Socialutskottets betänkande 1985/86:31

om fritidshemsverksamheten (prop. 1985/86:152)

SoU
1985/86:31

I betänkandet behandlas proposition 1985/86:152 om fritidshemsverksamheten jämte de motioner som väckts med anledning av propositionen.

Till betänkandet har fogats 15 reservationer av s, m, fp, c och vpk.

Utskottet har i ärendet uppvaktats av företrädare för Svenska fackläraförbundet, Svenska kommunalarbetareförbundet samt av representanter för föräldrar och personal vid fritidshemmen i Katarina västra skolområde i Stockholm.

Sammanfattning

En utskottsmajoritet bestående av m-, fp-, c- och vpk-ledamöterna avstyrker propositionens förslag till riktlinjer för mål och innehåll i fritidshemsverksamheten. S-ledamöterna reserverar sig till förmån för propositionens förslag. En utskottsmajoritet bestående av s och vpk avstyrker motioner (m, fp, c) om delvis annan inriktning av skolbarnsomsorgen. Utskottets m-, fp- och c-ledamöter reserverar sig gemensamt för ett riksdagsuttalande på grundval av motionerna.

Utskottet avstyrker under avsnittet Organisationen av fritidshemsverksamheten ett antal motionsyrkanden (m, fp, c) om familjedaghem och om alternativ skolbarnsomsorg. Mot detta reserverar sig m-, fp- och c-ledamöterna gemensamt. Mot motiveringen till avslaget av yrkandet om familjedaghem reserverar sig vpk-ledamoten.

Under avsnittet Samverkan och samordning föreslår utskottet med anledning av en fp-motion ett tillkännagivande till regeringen med innebörd att skolan inför schemaläggningen av lågstadieklassernas arbete bör samråda med de för skolbarnsomsorgen ansvariga och med elevernas föräldrar. Motioner (m, c) om uttalanden rörande en samlad skoldag avstyrks. Häremot reserverar sig m- och c-ledamöterna.

En utskottsmajoritet bestående av m-, fp- och c-ledamöterna avstyrker med ordförandens utslagsröst tre vpk-yrkanden om utbyggnaden av fritidshemsverksamheten m. m. Vpk-ledamoten reserverar sig häremot. Mot motiveringarna till två av avslagen reserverar sig utskottets s-ledamöter.

En utskottsmajoritet bestående av m-, fp-, c- och vpk-ledamöterna avstyrker propositionens förslag till riktlinjer för statsbidrag till fritidshemsverksamheten. Utskottets s-ledamöter reserverar sig till förmån för propositionens förslag.

Vid överläggningar inför utskottet har m-, fp- och c-ledamöterna enats om att — med anledning av förslag i resp. motioner — gemensamt hemställa att riksdagen hos regeringen begär ett förslag till nytt statsbidragssystem för fritidshemsverksamheten som uppfyller vissa angivna krav. Statsbidraget skall bl. a. vara neutralt gentemot alla omsorgsformer oavsett huvudman och administrativt lätthanterligt. En utskottsmajoritet bestående av de borgerliga ledamöterna tillstyrker med ordförandens utslagsröst förslaget och föreslår att regeringen ges till känna att ett förslag med angivet innehåll bör utarbetas och framläggas för riksdagen. S-ledamöterna reserverar sig till förmån för avslag på samtliga motionsförslag om nytt statsbidragssystem. Vpk-ledamoten reserverar sig till förmån för vpk:s förslag till statsbidragssystem för barnomsorgen.

Vpk-ledamoten reserverar sig också till förmån för ett yrkande om förlängning av det tillfälliga anordningsbidraget.

Propositionen

I proposition 1985/86:152 om fritidshemsverksamheten har regeringen (socialdepartementet) föreslagit riksdagen

1. att godkänna de riktlinjer för mål och innehåll i fritidshemsverksamheten som angivits i propositionen,
2. att godkänna de riktlinjer för statsbidrag till fritidshemsverksamheten m. m. som angivits i propositionen.

Vidare har regeringen berett riksdagen tillfälle att ta del av vad som i propositionen anförts om organisationen av fritidshemsverksamheten.

Bidragsförändringarna föreslås gälla fr. o. m. den 1 juli 1986.

Motioner

I motion 1985/86:500 av Daniel Tarschys m. fl. (fp) hemställs

1. att riksdagen med avslag på propositionens första yrkande som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen har anförts om mål och innehåll i skolbarnsomsorgen,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen har anförts om skolbarnsomsorgens organisation samt samordning mellan skola och skolbarnsomsorg,
3. att riksdagen med avslag på propositionens andra yrkande hos regeringen hemställer om en översyn av statsbidragssystemet för barnomsorgen i enlighet med de riktlinjer som har angivits i motion 1985/86:So603.

I motion 1985/86:501 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs

1. att riksdagen beslutar avslå proposition 1985/86:152,
2. att riksdagen uttalar att alla skolbarn upp t. o. m. tolv års ålder skall ha rätt till heldagsomsorg i fritidshem,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att målsättningen för samhällets utbyggnad av barnomsorg i daghem och fritidshem bör

vara 50 000 platser under budgetåret 1986/87 med fördelningen hälften i daghemsplatser och hälften i fritidshemsplatser,

4. att riksdagen uttalar att utbyggnaden bör ha den inriktning mot kollektiv barnomsorg som anges i motionen,

5. att riksdagen uttalar sig för en förändring av statsbidraget till barnomsorgen i enlighet med vad som anförs i motionen samt hemställer hos regeringen om förslag till nytt statsbidragssystem,

6. att riksdagen beslutar att anordningsbidraget bör utgå till fritidshem och utgå tills utbyggnadsbehovet av fritidshem är täckt.

I motion 1985/86:502 av Ulla Tillander m. fl. (c) hemställs

1. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts om inriktningen av skolbarnsomsorgen,

2. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om ett nytt och schabloniserat statsbidrag för fritidshemsverksamheten i enlighet med det anförda.

I motion 1985/86:503 av Nils Carlshamre m. fl. (m) hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av och fördelarna med att underlätta framväxten av alternativ skolbarnsomsorg,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skolbarnsomsorgens inriktning, bl. a. att kraven på pedagogisk inriktning, samutnyttjande och samverkan med skola och institutionsbunden kommunal skolbarnsomsorg inte får betonas så kraftigt att variation, flexibilitet och alternativ åsidosätts,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om familjedaghemmen, bl. a. att de utgör ett värdefullt alternativ för alla barn och även i framtiden i positiv mening bör tillmätas en mycket stor betydelse för skolbarnsomsorgen,

4. att riksdagen med avslag på de föreslagna riktlinjerna i fråga om statsbidrag till fritidshemsverksamheten m. m. begär nytt skyndsamt förslag till statsbidrag som är neutralt i fråga om omsorgsform och huvudman med ikraftträdande den 1 januari 1987.

Utskottet

Bakgrund

Kommunernas ansvar och skyldigheter när det gäller fritidshemsverksamheten regleras sedan år 1982 av socialtjänstlagen (1980:620), SoL, och socialtjänstförordningen (1981:750).

De av barnstugeutredningen (SOU 1972:26) formulerade målen för förskolans verksamhet — att tillsammans med hemmen skapa goda förutsättningar för varje barns utveckling och fostra barnen till goda samhällsmedborgare utifrån en demokratisk människosyn — har i SoL utvidgats till att gälla all verksamhet som riktar sig till barn och ungdom. I barnstugeutredningen betonades förskolans ansvar för barn i behov av särskilt stöd, vilket även görs i SoL.

Barnstugeutredningen behandlade också frågan om yngre skolbarns behov av omsorg och fritidsverksamhet (SOU 1974:42). Utredningen utarbetade ett program för skolbarn med behov av omsorg under den skolfria del av dagen då föräldrarna arbetar eller studerar. Bl. a. föreslog utredningen en mera öppen organisationsform, s. k. utvidgade fritidshem som i första hand skulle knytas till bostadsområdets låg- och mellanstadieskola.

Utredningen om skolans inre arbete (SIA) föreslog i betänkandet (SOU 1974:53) Skolans arbetsmiljö bl. a. en samlad skoldag, omfattande såväl undervisning som fria aktiviteter.

Båda dessa utredningar betonade vikten av att föreningslivet engageras i fritidsverksamheten för yngre skolbarn.

Riksdagen ställde sig bakom det av barnstugeutredningen formulerade programmet för fritidshemmens organisation, funktion och innehåll (prop. 1975/76:92, SoU 28, rskr. 219) och uttalade sig för SIA-utredningens förslag om införandet av samlad skoldag.

Barnstugeutredningens förslag om fritidshemmens samlokalisering med skolan och SIA-utredningens förslag om en samlad skoldag bidrog till att skapa osäkerhet i fråga om såväl behovet av fritidshemsplatser som fritidshemmens funktion. Den samlade skoldagen genomfördes inte i den omfattning eller med den utformning som ursprungligen avsågs. Utvidgade fritidshem kom inte heller att slå igenom som organisationsform.

I betänkande SoU 1981/82:1 uttalade utskottet, som i denna del var enhälligt, att det — mot bakgrund av de olika kvalitetsfrågor som tagits upp i en proposition från den dåvarande regeringen samt i motioner — var nödvändigt att personalen i förskolor och i barnomsorgen i övrigt fick en mer preciserad målsättning för sitt arbete och klarare riktlinjer för vilket innehåll verksamheten skulle ha (betänkandet s. 15 f.). Utskottet angav vidare att socialstyrelsen — inom ramen för sin skyldighet enligt socialtjänstlagen att ge ut allmänna råd — borde fortsätta och intensifiera sitt arbete på att konkretisera förskolans målsättning och innehåll för kommunerna. Det borde vidare enligt utskottet samtidigt ankomma på socialnämnden i varje kommun att — på grundval av de allmänna mål som fastställts för barnomsorgen i socialtjänstlagstiftningen och med hjälp av den vägledning socialstyrelsen lämnar — fastställa riktlinjer för det pedagogiska arbetet inom förskolan i kommunen. Motsvarande borde enligt utskottet så långt som möjligt gälla även den övriga barnomsorgsverksamheten. Utskottet anförde vidare att riksdagen borde få en redovisning för planerna då det gällde det fortsatta arbetet på att ge kommunerna och personalen stöd och vägledning rörande barnomsorgsverksamheten. Redovisningen borde enligt utskottet göras så utförlig att det blev möjligt för riksdagen att bedöma om och i vad mån det kunde vara nödvändigt med särskilda åtgärder eller initiativ för att inom rimlig tid tillgodose personalens berättigade intresse att få stöd och vägledning i sitt arbete. Utskottet framhöll att det inte borde komma i fråga att utarbeta en läroplan för förskolan motsvarande den som finns för den obligatoriska skolan. En sådan läroplan skulle nämligen enligt utskottet inte kunna förenas med de fria arbetsformer som även i fortsättningen borde prägla förskolan och vara ägnad att reglera verksamheten på ett sätt som skulle stå i motsättning till önskemålet om att kommunerna inte skall vara bundna i detalj av centrala bestämmelser på barnomsorgsområdet.

Utskottet begärde att den efterfrågade redovisningen rörande målsättning och riktlinjer för barnomsorgsverksamheten skulle läggas fram i sådan tid att riksdagen kunde behandla den innan det av utskottet samtidigt förordade nya statsbidragssystemet för barnomsorgen hann träda i kraft.

Riksdagen beslutade att som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om viss redovisning för riksdagen rörande mål och riktlinjer m. m. för barnomsorgsverksamheten.

I regeringens skrivelse 1982/83:34 om socialstyrelsens fortsatta arbete med innehållet i barnomsorgen, vilken behandlades av riksdagen i samband med att riksdagen hösten 1982 beslutade att det tidigare statsbidragssystemet tills vidare skulle behållas och det nya inte träda i kraft, redovisades bl. a. vissa överväganden rörande fritidshemmens pedagogiska verksamhet. Enligt socialministern var det angeläget att ett pedagogiskt program för barnomsorgen även omfattade den fritidshemsverksamhet som bedrivs för skolbarn. Verksamheten för barn i olika åldrar måste ses som en helhet. Riksdagen beslutade att skrivelsen inte skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

I proposition 1984/85:209 om förskola för alla barn hemställdes att riksdagen skulle godkänna i propositionen angivna riktlinjer för innehållet i barnomsorgen. I propositionen togs bl. a. upp frågan om ett pedagogiskt program för förskolan, med hänvisning till riksdagens år 1982 gjorda beställning. Riksdagen bereddes vidare tillfälle att ta del av vad som anfördes i propositionen angående kommunala riktlinjer för barnomsorgens förskoleverksamhet. Riksdagen beslutade bifalla propositionen (SoU 1985/86:5, rskr. 27).

Fritidshemskommittén tillkallades hösten 1982 för att belysa frågan om fritidshemsverksamheten för skolbarn. Kommittén, som antog namnet fritidshemskommittén, avgav i maj 1985 betänkandet (SOU 1985:12) Skolbarnsomsorgen. Betänkandet har remissbehandlats. Förslagen i betänkandet ligger till grund för propositionen.

Mål och innehåll i fritidshemsverksamheten

I *propositionen* föreslås att riksdagen godkänner de riktlinjer som angivits för mål och innehåll i fritidshemsverksamheten (*yrkande 1*). På s. 7—12 i propositionen redovisar föredragande statsrådet sin syn beträffande mål och inriktning i fritidshemsverksamheten, föräldrasamarbete, den pedagogiska verksamheten samt pedagogiskt program för fritidshem. Det övergripande målet för innehållet i fritidshemsverksamheten anges vara detsamma som för barnomsorgen i övrigt, nämligen att förmedla och ge en konkret innebörd åt demokratiska värderingar. Fritidshemsverksamheten skall vidare tillsammans med hemmet stödja barnens individuella utveckling i fysiskt, socialt, emotionellt och intellektuellt avseende genom en allsidig personlighetsutveckling. Verksamheten skall också utveckla barnen som gruppmedlemmar genom att ge dem möjlighet att orientera sig om gränser och normer för social samvaro.

Enligt propositionen skall fritidshemmet verka för att minska skillnaderna mellan barns olika uppväxtvillkor. Ett särskilt ansvar har fritidshemmet för barn som av olika skäl är missgynnade, t. ex. barn med handikapp, barn

med psykosociala problem, barn som kommer från språkligt och socialt eftersatta miljöer och barn med olika kulturbakgrund.

För de yngre skolbarnen är behovet av omsorg och trygghet fortfarande stort, heter det vidare i propositionen. Omsorgsbehovet kvarstår i allmänhet under hela perioden 7—12 år, men förändrar karaktär. De yngsta barnen inom denna åldersgrupp (7—9 år) är vanligen fortfarande beroende av en nära och stabil vuxenkontakt, medan 10—12-åringen behöver en trygg miljö som bas att utgå från och återkomma till, där det finns vuxna som kan ge stöd i olika situationer.

I propositionen anges också att fritidshemsverksamheten bör ha en förankring i närmiljön. Därför skall den pedagogiska planeringen, för vilken personalen ansvarar, ske tillsammans med barnen i den egna verksamheten och i nära samarbete med barnens föräldrar. Barnens vårdnadshavare bör ges en uttrycklig rätt att delta i planeringen av verksamheten. Varje fritidshem bör söka finna former för ett ändamålsenligt föräldrasamarbete. Fritidshemmet skall också samverka med skolan och andra verksamheter i närmiljön som påverkar barnens fostran och utveckling.

I propositionen erinras om att socialstyrelsen fortlöpande utarbetat arbetsplaner för förskolan, medan det inte finns något motsvarande arbete för fritidshemmen. Föredragande statsrådet anför att det enligt hans uppfattning är en angelägen uppgift att också fritidshemsverksamhetens mål, innehåll och arbetssätt konkretiseras.

Vistelsen i fritidshemmet innebär enligt propositionen en gruppsamvaro med barn i olika åldrar under friare former än dem som normalt förekommer i skolan. Barnen skall ha stor frihet att själva välja vad de vill ägna sig åt i fritidshemmet. Det är viktigt att personalen så långt möjligt stöder och respekterar barnens egen kultur. Innehållet i verksamheten kan anpassas till frågor och intressen som är aktuella i barngruppen. Fritidshemmet kan exempelvis välja att stödja skolans arbete i olika tillämpningar, studiebesök och praktiska verksamheter.

Kompetensutveckling och socialisation anges vara nödvändiga för barns utveckling i dessa åldrar. Kompetensutveckling sägs innebära att barnet från det totala beroendet av andras omvårdnad utvecklar en förmåga att klara sig på egen hand. Socialisation innebär att kunna ingå i grupper, samarbeta, lösa konflikter och utveckla kritiskt tänkande samt omfatta normer och värderingar.

I fritidshemmet bör barnen lära sig att själva ta ansvar för olika delar av verksamheten, såsom att handla och laga enklare måltider. De bör också lära sig att behärska sin närmiljö — att klara trafikmiljön, hitta till bibliotek osv.

Vikten av att barnen engagerar sig i olika former av föreningsverksamhet understryks. Det anses värdefullt att barnen, innan de slutar i fritidshemmet, har haft möjlighet att knyta kontakter med det fritidsutbud och det föreningsliv som finns att tillgå för dem. För detta krävs, enligt propositionen, att personalen har kontakter med förenings-, kultur- och fritidsliv i kommunen.

Beträffande pedagogiskt program för fritidshem upplyses i propositionen (s. 11) att regeringen nyligen givit socialstyrelsen i uppdrag att utarbeta

ett pedagogiskt program för förskolan. Detta arbete skall vara slutfört den 1 oktober 1986. Statsrådet Lindqvist anför att han avser att återkomma till regeringen med frågan om ett motsvarande uppdrag till socialstyrelsen att utarbeta ett pedagogiskt program för fritidshem. Det pedagogiska programmet bör, i likhet med det för förskolan, vara av principiell karaktär och ange ramarna för verksamheten.

Alla skolbarn i fritidshem, utvidgad syskongrupp vad avser skolbarnen och öppet fritidshem skall enligt propositionen få del av det pedagogiska programmet. Programmet bör utformas så att det kan tjäna som underlag för kommunernas ledning, utveckling och utvärdering av den pedagogiska verksamheten och för personalens pedagogiska planering.

Det pedagogiska programmet skall anpassas och vidareutvecklas med hänsyn till lokala förhållanden och resurser i kommunen. Detta bör enligt propositionen ske genom att varje kommun utarbetar riktlinjer för barnomsorgens fritidshemsverksamhet och dess pedagogiska innehåll.

I propositionen erinras vidare om betydelsen av att barnomsorgspersonalen får möjligheter till fortbildning för en kvalitativ utveckling av verksamheten. Det ankommer på varje kommun att ansvara för personalens fortbildning och att vid behov avsätta medel till vikarier då personalen deltar i fortbildning.

I *motion 1985/86:501 av Lars Werner m. fl. (vpk)* yrkas avslag på propositionens förslag i dess helhet *(yrkande 1 i motsvarande del)*.

I *motion 1985/86:500 av Daniel Tarschys m. fl. (fp)* hemställs att riksdagen med avslag på propositionens första yrkande ger regeringen till känna vad som i motionen har anförts om mål och innehåll i skolbarnsomsorgen *(yrkande 1)*. Motionärerna ställer sig tveksamma till tanken på ett enhetligt och bindande pedagogiskt program för fritidsverksamheten. Skolbarnsomsorgen kan med fördel utvecklas utan att mål och riktlinjer uppställs på central nivå. Inte heller kan motionärerna se något bärande skäl att generellt påbjuda ett utarbetande av kommunala riktlinjer. En alltför stark betoning av det pedagogiska innehållet i fritidshemsverksamheten riskerar vidare att sudda ut gränsen mellan skola och skolbarnsomsorg. Även för barn måste det finnas en skillnad mellan arbete och fritid. Målen för sin fritid skall barnen kunna ställa upp själva tillsammans med sina föräldrar, anför motionärerna.

I *motion 1985/86:502 av Ulla Tillander m. fl. (c)* yrkas att regeringen skall ges till känna vad i motionen anförs om inriktningen av skolbarnsomsorgen *(yrkande 1 delvis)*. I motionen framhålls bl. a. att de flesta föräldrar känner en glädje i sitt föräldraansvar. Motionärerna anför att det är viktigt och naturligt för skolbarnsomsorgen att utgå från det starka föräldraengagemanget.

I *motion 1985/86:503 av Nils Carlshamre m. fl. (m)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skolbarnsomsorgens inriktning, bl. a. att kraven på pedagogisk inriktning inte får betonas så kraftigt att variation, flexibilitet och alternativ åsidosätts *(yrkande 2 delvis)*. Skolbarnsomsorgen skall enligt motionärerna vara ett komplement till familjens fostran och omvårdnad och får inte åsidosätta barnens behov av spontan självständig lek och avkoppling i lugn och ro.

Utskottet gör följande bedömning.

De förslag som nu läggs fram i propositionen 1985/86:152 ligger såvitt avser mål och innehåll i fritidshemsverksamheten (yrkande 1 i propositionen) nära riksdagens tidigare uttalande i dessa frågor (se ovan s. 4). Det finns emellertid betydelsefulla skillnader, bl. a. genom sambandet mellan detta förslag och de i propositionen samtidigt föreslagna ändringarna i statsbidragssystemet (se nedan s. 16). Det anförda gör att utskottet inte heller i här aktuell del kan ställa sig bakom propositionens förslag. Utskottet avstyrker sålunda yrkande 1 i propositionen och tillstyrker motionerna 501 (vpk) yrkande 1 (delvis) och 500 (fp) yrkande 1 (delvis) i vad däri yrkats avslag på propositionen.

När det gäller de synpunkter som framförs i motionerna 500 (fp), 502 (c) och 503 (m) konstaterar utskottet att riksdagen tidigare begärt ett pedagogiskt program till ledning för arbetet med fritidshemsverksamheten och därvid även uttalat sig till förmån för kommunala riktlinjer. Utskottet anser fortfarande att det finns ett behov av vägledning från statsmakternas sida när det gäller utvecklingen av det pedagogiska innehållet i fritidshemsverksamheten. Utskottet kan vidare inte dela den grundsyn på skolbarnsomsorgen som kommer till uttryck i de nu angivna motionerna. Dessa avstyrks således.

Organisationen av fritidshemsverksamheten

Beträffande organisationen av fritidshemsverksamheten framläggs inte något formellt förslag för riksdagen, som bereds tillfälle att ta del av vad som i denna del anförs i propositionen.

Statsrådet Lindqvist redovisar som sin bedömning att den organisatoriska och pedagogiska utformningen av fritidshemsverksamheten inom ramen för gällande lagstiftning skall beslutas av varje kommun (prop. s. 12). Detta sägs innebära att kommunen beslutar om fördelningen mellan olika verksamhetsformer och även i övriga frågor av organisatorisk art, t. ex. barngruppernas storlek, personaldimensionering, extra resurser för barn i behov av särskilt stöd, lokalutformning och öppethållande.

Det uppges vidare vara kommunens sak att beräkna behovet av platser i de olika formerna. Fritidshemskommitténs beräkningar sägs ha utgått från att plats i heldagsöppna fritidshem i första hand kommer att efterfrågas för barn i årskurserna 1—3. Barn på mellanstadiet ansågs av kommittén kunna få sitt omsorgsbehov tillgodosett genom en kombination av skolans verksamhet och ett eftermiddagsöppet fritidshem eller en öppen fritidshemsverksamhet. Föredragande statsrådet säger sig i stort dela kommitténs uppfattning, men vill också framhålla att det bör vara möjligt att erbjuda även de yngre barnen plats i eftermiddagsöppna avdelningar, liksom att låta äldre barn i vissa fall behålla sin plats i heldagsöppet fritidshem t. o. m. tolv års ålder. Statsrådet förutsätter också att kommunen vid sin planering tar hänsyn till att verksamheten måste vara tillgänglig för barn med behov av särskilt stöd för sin utveckling.

Socialstyrelsen anses även fortsättningsvis böra noggrant följa fritidshemmens utveckling i kommunerna, i synnerhet vad gäller nya verksamhetsformer för barn i årskurserna 4—6.

I propositionen erinras vidare om att kommunens ansvar för fritidshemsverksamhetens kvalitet kvarstår även om driften av en anläggning överlåtits på ett föräldrakooperativ eller på en förening.

Under rubriken Former för organisationen (prop. s. 13) redovisar föredragande statsrådet som sin bedömning att det finns anledning att sträva efter att få ett utbud av olika tillsynsformer som står i relation till olika barns tillsynsbehov.

Det heldagsöppna fritidshemmet kommer enligt statsrådets uppfattning att i första hand behövas för barn i årskurserna 1—3. Många mellanstadiebarn kommer sannolikt att i stället för fritidshem utnyttja en öppen fritidsverksamhet, se vidare nedan.

För skolbarn i utvidgade syskongrupper, dvs. grupper där barn i åldern 7—12 år integrerats i en daghemsavdelning, framhålls betydelsen av en medveten planering med utgångspunkt i det pedagogiska programmet för fritidshem.

Enligt propositionen har 40 % av de skolbarn som i dag har plats inom barnomsorgen plats i familjedaghem. Föredragande statsrådet anser att förutsättningarna för arbetet i familjedaghem är sådana att viss kompletterande verksamhet i form av öppna fritidshem krävs för att en plats i familjedaghem skall kunna anses likvärdig med en plats i fritidshem.

För skolbarn inskrivna i familjedaghem och för barn till hemmavarande föräldrar uppges finnas ett behov av organiserad fritidsverksamhet under eftermiddagstid. Fritidshemskommittén föreslog att öppna fritidshem skulle organiseras i befintliga lokaler i skolor, kvarters- och fritidsgårdar eller om möjligt i barnomsorgslokaler. För barn i åldrarna 10—12 år kan det öppna fritidshemmet tillgodose en del av omsorgsbehovet, heter det i propositionen. Statsrådet vill emellertid peka på att det i många sammanhang, bl. a. med hänsyn till bostadsområdets utformning och andra liknande faktorer, kan finnas behov av ett större ansvarstagande från kommunens sida även för dessa äldre barn.

Under sommarmånaderna då skolan stänger kan behovet av barnomsorg för skolbarnen vara större än under övriga delar av året, sägs det vidare i propositionen (s. 15). Det anses därför vara av stor betydelse att barnomsorgen om möjligt organiseras så att omsorg kan erbjudas även de barn som under skolterminerna inte efterfrågar detta. Enligt föredragande statsrådets uppfattning bör sådan verksamhet som bedrivs i form av koloni eller sommargårdar, veckokoloni och dagkoloni ses som en del av barnomsorgen under sommaren. I syfte att stimulera en sådan utveckling föreslås vissa förändringar i statsbidragssystemet (se vidare nedan s. 16).

Barn i fritidshemsverksamhet i form av daghem (utvidgade syskongrupper), fritidshem, familjedaghem eller organiserad sommarverksamhet skall enligt propositionen vara inskrivna i verksamheten. Barn i öppna fritidshem är normalt inte inskrivna.

Familjedaghemmens ställning

I *motion 1985/86:500 (fp)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen har anförts om skolbarnsomsorgens

organisation *(yrkande 2 delvis)*. Motionärerna delar inte uppfattningen i propositionen att barn som har plats i familjedaghem som komplement behöver öppna fritidshem. En sådan norm tar inte hänsyn till att många barn i dessa åldrar också deltar i olika former av föreningsverksamhet.

I *motion 1985/86:502 av Ulla Tillander m. fl. (c)* hemställs att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts om inriktningen av skolbarnsomsorgen *(yrkande 1 delvis)*. Enligt motionärerna är familjefritidshem ett utmärkt alternativ för många. Fritidshem i institutionaliserad form hamnar lätt i ensidig inriktning på schemalagd verksamhet. Från motionärernas utgångspunkter är det inte alltid nödvändigt att komplettera familjefritidshemmen med någon mer pedagogiskt inriktad verksamhetsform. På många håll, särskilt på landsbygden, är en sådan utformning inte heller möjlig.

I *motion 1985/86:503 (m)* hemställs att regeringen bör ges till känna vad som i motionen anförts om familjedaghemmen, bl. a. att de utgör ett värdefullt alternativ för alla barn och även i framtiden i positiv mening bör tillmätas en mycket stor betydelse för skolbarnsomsorgen *(yrkande 3)*. Propositionen överbetonar den institutionella delen av skolbarnsomsorgen, menar motionärerna. Många föräldrar önskar plats i familjedaghem för sina barn, därför att barnen där kan få en lugn och hemlik miljö. Familjedaghem ger dessutom en mer flexibel och mindre kostnadskrävande barnomsorg än institutioner.

Av de skolbarn som i dag har plats inom barnomsorgen har ca 40 % plats i familjedaghem. Av mellanstadiebarnen var dock 1984/85 endast 7 000 barn inskrivna i familjedaghem, vilket motsvarar drygt 2 % av det totala antalet mellanstadiebarn (335 000).

Utskottet gör följande bedömning.

Det yttersta ansvaret för fritidshemsverksamhetens organisation vilar på kommunen. Det innebär att kommunen beslutar om fördelningen mellan olika verksamhetsformer och också har att beräkna behovet av platser i de olika formerna. Utskottet delar emellertid uppfattningen i propositionen att förutsättningarna för arbetet i familjedaghemmen är sådana att det behövs viss kompletterande verksamhet för skolbarnen. Det gäller särskilt i fråga om de något större barnen i åldrarna 10—12 år. De kompletterande verksamheterna skall bl. a. ge barnen möjlighet till flera kamrat- och vuxenkontakter. Aktiviteterna kan därigenom bättre anpassas till barnens skiftande behov och intressen. Det sagda innebär att utskottet avstyrker motionerna 500 (fp) (yrkande 2 delvis), 502 (c) (yrkande 1 delvis) samt 503 (m) (yrkande 3).

Till frågan om riktlinjer för statsbidrag till de olika verksamhetsformerna återkommer utskottet i det följande.

Alternativ skolbarnsomsorg

I *motion 1985/86:500 (fp)* hemställs att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om skolbarnsomsorgens organisation *(yrkande 2 delvis)*. Motionärerna anser bl. a. att skolbarnsomsorg är en verksamhet som lämpar sig utomordentligt väl för privata, kooperativa och ideella alternativ.

I *motion 1985/86:502 (c)* anförs att föräldrarna måste få större valfrihet när det gäller barnomsorgen. En positiv inställning till fritidshem med annan huvudman än kommunen skulle ha en gynnsam inverkan på kvaliteten i skolbarnsomsorgen och också vad gäller utbyggnaden. Vad som i motionen anförts om inriktningen av skolbarnsomsorgen bör ges regeringen till känna *(yrkande 1 delvis)*.

I *motion 1985/86:503 (m)* hemställs att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om behovet av och fördelarna med att underlätta framväxten av alternativ skolbarnsomsorg *(yrkande 1)*. Målsättningen att alla barn som har behov av omsorg och tillsyn efter skoldagens slut också skall få det kan endast uppnås om enskild, alternativ skolbarnsomsorg kan utvecklas. Enligt motionärerna fungerar i praktiken många föreningar — särskilt idrottsföreningar — delvis som eftermiddagshem för många barn. Många skolbarn kan få och får genom ideella föreningar och kyrklig verksamhet värdefull sysselsättning och omsorg under fritiden. Ur dessa verksamheter skulle kunna växa fram en skolbarnsomsorg, särskilt i form av eftermiddagsöppna fritidshem. Detta förutsätter dock ett i förhållande till omsorgsform och huvudman neutralt och likvärdigt system för stats- och kommunala bidrag.

Utskottet har tidigare uttryckt uppfattningen att alternativ till kommunal barnomsorg kan ge viktiga impulser till den kommunala verksamheten (se SoU 1985/86:5 s. 24). Detta gäller givetvis även fritidshem i alternativ regi.

Den ändring av statsbidragsreglerna som riksdagen beslutade om hösten 1985 innebär att samma bidrag kommer att utgå till fritidshem drivna av föräldrakooperativ, ideella organisationer m. fl. som till motsvarande kommunal verksamhet. Förutsättningen är att fritidshemmet finns upptaget i kommunens barnomsorgsplan, att barnen är inskrivna där och att verksamheten drivs utan vinstsyfte. Även i den nu aktuella propositionen förutsätts att fritidshem kan bedrivas av föräldrakooperativ eller föreningar (prop. s. 13). Med hänsyn till det anförda anser utskottet det inte erforderligt med någon riksdagens åtgärd med anledning av motionerna 1985/86:500 (fp) (yrkande 2 delvis), 502 (c) (yrkande 1 delvis) och 503 (m) (yrkande 1), som alltså avstyrks.

Utskottet anser att vad som anförs i propositionen beträffande organisationen av fritidshemsverksamheten inte bör föranleda något riksdagens uttalande.

Samverkan och samordning

Inte heller under detta avsnitt i propositionen framläggs något förslag för riksdagen. Statsrådet Lindqvist uttalar dock som sin bedömning att kommunen bör besluta om riktlinjer för samverkan mellan fritidshemmet, annan fritidsverksamhet och skolan. Av dessa riktlinjer bör framgå hur ett effektivt utnyttjande av de samlade resurserna kan uppnås. Vidare bör det framgå vilka mål som gäller för samverkan och vilka medel som ställs till förfogande för att nå de uppställda målen (prop. s. 15—16).

En viktig förutsättning för att samverkan mellan fritidshemmet och skolan skall upplevas som meningsfull för båda parter är att den äger rum på lika villkor, anför statsrådet Lindqvist inledningsvis. Statsrådet säger sig

Rättelse: S. 22 rad 3 och 4 nedifrån Står: 2. Rättat till 3.

dela fritidshemskommitténs uppfattning att det finns skäl att överväga en större grad av gemensamt bruk av lokaler och personal för att nå ett bättre utnyttjande av befintliga resurser. Han anser vidare att de oregelbundna skoldagarna för barnen på lågstadiet bidrar till att öka kostnaderna för fritidshemsverksamheten. En samlad skoldag med fasta tider kan enligt statsrådets uppfattning vara att föredra. Det är dock väsentligt att klargöra att skolan har ett tillsynsansvar liknande fritidshemmets under den tid barnen vistas i skolan och att detta tillsynsansvar gäller oavsett om samlad skoldag införs eller inte.

Statsrådet Lindqvist anser vidare att det av pedagogiska och resursmässiga skäl kan finnas anledning att överväga sambruk av lokaler och personal mellan fritidshemmet och andra angränsande verksamheter, som t. ex. förskolor, fritidsgårdar eller parklek. Statsrådet pekar på möjligheten att kommunernas lokaler redan från början planeras för flera olika verksamheter för att nå ett så effektivt utnyttjande som möjligt.

I *motion 1985/86:500 (fp)* hemställs att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om samordning mellan skola och skolbarnsomsorg *(yrkande 2 delvis)*. Motionärerna delar propositionens uppfattning om värdet av samverkan mellan skolan och skolbarnsomsorgen. De instämmer också i statsrådets åsikt att de oregelbundna skoldagarna för de yngsta skolbarnen leder till ökade kostnader för fritidshemsverksamheten. Enligt motionärernas uppfattning bör skolan inför schemaläggningen av lågstadieklassernas arbete samråda både med de ansvariga för skolbarnsomsorgen och med elevernas föräldrar. Anvisningar härom bör utgå till skolöverstyrelsen.

Utskottet delar motionärernas åsikt om vikten av en bättre schemaläggning på lågstadiet. Även utskottet anser därför att anvisningar bör utfärdas om att skolan inför schemaläggningen av lågstadieklassernas arbete bör samråda med de för skolbarnsomsorgen ansvariga och med elevernas föräldrar. Vad utskottet här uttalat med anledning av motion 1985/86:500 (fp) (yrkande 2 delvis) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I *motion 1985/86:502 (c)* påpekas att den enskilda kommunen har full frihet att bedöma behovet av samlad skoldag. Motionärerna anser att en för barnen obligatorisk samlad skoldag skulle vara ett återfall till 1960-talets byråkratiska institutionalisering. För de barn som är i behov av tillsyn kan den dessutom ske i mer decentraliserade former än genom införande av samlad skoldag för alla barn i en kommun. Vad som i motionen anförts om inriktningen av skolbarnsomsorgen bör ges regeringen till känna *(yrkande 1 delvis)*.

I *motion 1985/86:503 (m)* hemställs att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om skolbarnsomsorgens inriktning, bl. a. att kraven på samutnyttjande och samverkan med skola och institutionsbunden kommunal skolbarnsomsorg inte får betonas så kraftigt att variation, flexibilitet och alternativ åsidosätts *(yrkande 2 delvis)*. Motionärerna anser att samverkan och samarbete mellan skolan och fritidshemmen är värdefullt och kan leda till ett effektivare resursutnyttjande. Skolans huvuduppgift att ge kunskap och färdigheter får dock inte åsidosättas. Införandet av samlad skoldag är givetvis ingen förutsättning för samordning av tider för skolans slut och öppnandetider för fritidshemsverksamheten.

Riksdagen har uttalat sig för införandet av en samlad skoldag (prop. 1975/76:39, UbU 30, rskr. 367). Riksdagen har också uttalat att ett genomförande av en samlad skoldag kan accepteras endast under förutsättning att det totalt sett inte innebär någon ökad resursanvändning (prop. 1980/81:150, FiU 40, rskr. 420).

Skolförordningen (1971:235, omtryckt 1983:721) innehåller följande bestämmelser och anvisningar om den samlade skoldagen (5 kap. 3 och 26 §§).

En samlad skoldag innebär att eleverna genom särskilda åtgärder skall tas om hand under hela den tid som skolan omfattar. Fria aktiviteter skall anordnas för eleverna under de delar av skoldagen, som inte tas upp av lektioner eller annan verksamhet som skall förekomma enligt skolförordningen eller av behövlig tid för vila och måltid. Tid för fria aktiviteter får läggas ut även före dagens första och efter dagens sista lektion.

Vid utformningen av den samlade skoldagen bör, särskilt för elever på lågstadiet, eftersträvas att vistelsetiden i skolan för en och samma elev inte växlar under veckans olika dagar.

Skoldagen i grundskolan skall utformas som en samlad skoldag om kommunen beslutar det. Beslutet får begränsas till ett visst stadium eller en viss årskurs i skolenheten.

Skolstyrelsen bestämmer vilken tidsmässig omfattning skoldagen skall ha och när skoldagen tidigast får börja och senast sluta.

I Läroplan för grundskolan 1980 behandlas den samlade skoldagen under avsnittet Skolan — ett centrum för samarbete (s. 20—23).

Ett beslut om samlad skoldag innebär enligt läroplanen att:

— — — kommunen skall svara för omsorg och aktiviteter även under den återstående del av skoldagen som inte upptas av lektioner.

Skolan bör dessutom engagera föräldrar, föreningar och representanter för t. ex. sociala organ, kultur- och fritidsförvaltning. Det är väsentligt att fritidshemmets lokaler och verksamhet naturligt kopplas till skoldagen. Fritidsgårdar, bibliotek och föreningslivets lokaler bör om möjligt utnyttjas så att ett rikt utbud och en god samverkan kan uppnås.

Införande av samlad skoldag är alltså en frivillig uppgift för kommunerna. Kommunerna har också stor frihet att utforma den samlade skoldagen både vad gäller innehåll och omfattning. Länsskolnämnden avgör mot bakgrund av gällande målsättning om statsbidrag skall utgå eller inte.

I propositionen framläggs inget formellt förslag rörande samlad skoldag eller andra förslag rörande samarbetet mellan fritidshem och skola. Utskottet anser mot bakgrund härav inte att motionerna 1985/86:502 (c) (yrkande 1 delvis) och 503 (m) (yrkande 2 delvis) bör föranleda något uttalande av riksdagen.

Utbyggnaden av fritidshemsverksamheten

I *motion 1985/86:501 (vpk)* föreslås att riksdagen uttalar att alla skolbarn upp t. o. m. tolv års ålder skall ha rätt till heldagsomsorg i fritidshem *(yrkande 2)*. Först efter tolv års ålder kan andra organiserade fritidsverksamheter och en intressebaserad öppen verksamhet ersätta den omsorgsbaserade fritidsverksamheten, anser motionärerna.

Fritidshemmen utnyttjas i dag främst av barn i årskurserna 1—3. Ca 85 % av de 72 600 fritidshemsplatser som finns beläggs av de yngre skolbarnen. Mindre än 3 % av mellanstadiebarnen var 1984/85 inskrivna i fritidshem. Enligt propositionen kan den låga andelen mellanstadiebarn delvis förklaras genom att brist på platser tvingat kommunerna att prioritera lågstadiebarnen, men också genom att efterfrågan på plats i fritidshem är lägre för barn i mellanstadieåldrarna. Statsrådet Lindqvist uttrycker mot bakgrund härav som sin uppfattning att de heldagsöppna fritidshemmen i första hand kommer att behövas för barn i årskurserna 1—3 och att det öppna fritidshemmet kan tillgodose en del av omsorgsbehovet för barn i åldrarna 10—12 år. Samtidigt påpekas att det i många sammanhang kan finnas behov av ett större ansvarstagande från kommunens sida även för de äldre barnen (prop. s. 14). Det bör alltså inte finnas några hinder för att äldre barn i vissa fall behåller sin plats i heldagsöppet fritidshem t. o. m. tolv års ålder. I propositionen framhålls att socialstyrelsen även fortsättningsvis bör noggrant följa fritidshemmens utveckling, i synnerhet vad gäller utvecklingen av nya verksamhetsformer för barn i årskurserna 4—6 (prop. s. 13).

Enligt 17 § SoL skall kommunen genom en planmässig utbyggnad av förskole- och fritidshemsverksamheten sörja för att de barn som på grund av föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller av andra skäl behöver omvårdnad får sådan omvårdnad när inte behovet tillgodoses på annat sätt. Utskottet, som vill erinra om att barns behov av tillsyn och omvårdnad varierar både med ålder och med individuella egenskaper, anser inte att riksdagen har anledning att ställa sig bakom uttalanden som innebär att alla barn upp till tolv år oberoende av behov skall ha rätt till heltidsomsorg i fritidshem. Utskottet avstyrker sålunda motion 501 (vpk) såvitt här är i fråga (yrkande 2).

I *samma motion* (vpk) föreslås att målsättningen för samhällets utbyggnad av barnomsorg i daghem och fritidshem bör vara 50 000 platser under budgetåret 1986/87 med fördelningen hälften i daghemsplatser och hälften i fritidshemsplatser *(yrkande 3)*. Enligt motionärerna är utbyggnadsbehovet egentligen 500 000 platser om alla barn upp t. o. m. tolv års ålder skall ha rätt till plats i fritidshem. En stor eftersläpning finns av utbyggnaden av fritidshemmen i relation till daghemsutbyggnaden. Ett rimligt första steg bör därför vara att kommunerna åtminstone bygger ut fritidshemmen i samma takt som daghemmen.

Med ledning av SCB:s senaste barnomsorgsundersökning och utifrån bedömningar om utvecklingen av förvärvsfrekvensen bland kvinnor beräknar statsrådet Lindqvist att ca 227 000 barn i åldern 7—9 år kommer att ha förvärvsarbetande förälder/föräldrar vid slutet av år 1992. Av dessa barn beräknas ca 145 000 vara i behov av plats i fritidshem eller familjedaghem.

Den av motionärerna föreslagna utbyggnadstakten framstår bl. a. mot denna bakgrund som orealistisk. Motionen (vpk) avstyrks i nu aktuell del (yrkande 3).

I *samma vpk-motion* föreslås vidare att riksdagen uttalar att utbyggnaden bör ha den inriktning mot kollektiv barnomsorg som anges i motionen *(yrkande 4)*. Motionärerna anser att resurserna för en utbyggnad skall satsas på heltidsöppna fritidshem där barnen är fast inskrivna och där verksamhe-

ten sker i fasta barngrupper om högst 15 barn per grupp. De familjedaghem som finns för skolbarn bör ersättas av den kollektiva omsorgsformen.

I propositionen framhålls som tidigare nämnts att det yttersta ansvaret för fritidshemsverksamhetens organisation vilar på kommunen. Kommunen skall således besluta om fördelningen mellan barnomsorgens olika verksamhetsformer och även i övriga frågor av organisatorisk art.

Utskottet anser att föräldrarnas önskemål bör vara styrande när det gäller utbyggnaden av skolbarnsomsorgen. Många föräldrar önskar plats i familjedaghem för sina barn. Andra föredrar privata, kooperativa och ideella alternativ. Ibland är verksamhet endast under eftermiddagarna till fyllest, i åter andra fall efterfrågas heldagsomsorg.

Om föräldrarna skall kunna välja den omsorgsform för barnen som passar familjen bäst, måste således en mångfald alternativ kunna erbjudas. Utskottet har under avsnittet om riktlinjer för statsbidrag (nedan s. 18) anfört att statsbidragen bör vara neutrala i fråga om huvudmannaskapet och att kommunerna bör vara skyldiga att i sina barnomsorgsplaner infoga de alternativa barnomsorgsverksamheter som uppfyller kvalitetskraven. Utskottet kan alltså inte tillstyrka ett uttalande om att utbyggnaden bör ha en ensidig inriktning mot kollektiv barnomsorg och avstyrker alltså motion 1985/86:501 (vpk) också i här aktuell del (yrkande 4).

Statsbidragssystemet

Ett nytt statsbidragssystem för barnomsorgen infördes från den 1 januari 1984. Enligt detta system lämnas ett bidrag per inskrivet barn i daghem, fritidshem och familjedaghem kombinerat med ett bidrag per årsarbetare i daghem och fritidshem. Ett särskilt bidrag lämnas även för barn med behov av särskilt stöd. Detta bidrag beräknas i förhållande till antalet inskrivna barn i daghem och fritidshem. Vidare omfattas den öppna förskolan av rätten till statsbidrag. Bestämmelserna finns i förordningen (1983:943) om statsbidrag till kommunal barnomsorg.

Fr. o. m. den 1 januari 1986 har genomförts vissa förändringar i statsbidragssystemet (prop. 1984/85:209, SoU 1985/86:5, rskr. 27, SFS 1985:971). Förändringarna gäller främst barn i förskolan och har inneburit att vissa statsbidragsbelopp har höjts. Vidare har underlaget för beräkning av bidrag för personalkostnaderna utvidgats till att omfatta även personalkostnader för deltidsgrupper och öppna förskolor. För barn i fritidshem lämnas ett årligt statsbidrag med 7 000 kr. per barn. För barn i familjedaghem är bidraget 7 500 kr. om barnets vistelsetid är mindre än 7 timmar per dag. Om barnets vistelsetid är minst 7 timmar per dag är bidraget 16 500 kr. Statsbidraget utgår per inskrivet barn, vilket innebär att det skall finnas en överenskommelse mellan föräldrarna och kommunen om att kommunen skall ansvara för tillsynen av barnet under en bestämd del av dagen.

Bidraget för årsarbetare i fritidshem är 30 000 kr. För barn med behov av särskilt stöd i fritidshem utgår ett bidrag som beräknas på vart tionde inskrivet barn. Beloppet har i detta fall höjts från 6 000 kr. till 7 500 kr. fr. o. m. år 1986.

För verksamhet i daghem och fritidshem med annan huvudman än kommunen lämnas bidrag för inskrivna barn och för personalkostnaderna en-

ligt samma regler som för kommunal verksamhet under förutsättning att daghemmet eller fritidshemmet finns upptaget i kommunens barnomsorgsplan. Huvudmannen för denna verksamhet måste därvid vara en organisation eller annan sammanslutning som tar ansvar för egna och andras barn. Verksamheten förutsätts drivas utan vinstsyfte.

Enligt propositionen bör den fortsatta utbyggnaden av verksamheten ske i enlighet med kommunernas barnomsorgsplaner (s. 4). För barn i årskurserna 1—3 förutsätts som ovan nämnts (s. 9) behovet kunna tillgodoses genom plats i fritidshem, utvidgad syskongrupp i daghem eller i familjedaghem. För barn i årskurserna 4—6 förutsätts behovet i de flesta fall kunna tillgodoses genom en mer öppen, kompletterande, fritidshemsverksamhet.

Mot den bakgrunden föreslås vissa delvis nya principer för statsbidragsgivningen.

Förslaget innebär bl. a. att det s. k. platsbidraget liksom bidraget för barn med behov av särskilt stöd differentieras med hänsyn till barnens ålder. Enligt förslaget skall sådana bidrag i fortsättningen endast lämnas till verksamheter för barn ur årskurserna 1—3.

Till verksamhet för barn ur årskurserna 4—6 föreslås ett schablonbidrag utgå. Bidraget skall enligt propositionen kunna användas för sådan kompletterande verksamhet där barnen normalt inte är inskrivna, t. ex. öppet fritidshem. För att schablonbidraget skall lämnas krävs emellertid att kommunen även har någon verksamhet med krav på inskrivning för de äldre barnen, t. ex. eftermiddagsfritidshem. Bidragets storlek bestäms också här med ledning av antalet barn ur årskurserna 1—3 som har plats i fritidshem och daghem.

Beträffande det s. k. årsarbetarbidraget föreslås ingen annan ändring än att bidraget i fortsättningen också skall kunna lämnas för sådan sommarverksamhet där kommunen tar ett tillsynsansvar för barnen, t. ex. sommargårdar och kolonier. Årsarbetarbidraget utgår alltså inte för anställda i öppen verksamhet eller i familjedaghem.

Det nya bidragssystemet föreslås gälla fr. o. m. den 1 juli 1986.

De föreslagna bidragsförändringarna framgår av nedanstående sammanställning.

	Bidrag enligt gällande regler	Bidrag enligt nya regler
FRITIDSHEM OCH DAGHEM		
Platsbidrag		
Per inskrivet barn i åk 1—3	7 000	7 000
Per inskrivet barn i åk 4—6	7 000	0
Bidrag för barn med behov av särskilt stöd		
För varje helt 10-tal inskrivna		
— barn i åk 1—3	7 500	7 500
— barn i åk 4—6	7 500	0
Bidrag till verksamheter för barn i åk 4—6		
För varje helt 10-tal inskrivna		
— barn i åk 1—3	0	7 000

	Bidrag enligt gällande regler	Bidrag enligt nya regler
Årsarbetarbidrag		
Per årsarbetare i fritidshem och daghem som finns upptagna i kommunens barnomsorgsplan	30 000	30 000
Per årsarbetare i sommarverksamhet som finns upptagen i kommunens barnomsorgsplan	0	30 000
FAMILJEDAGHEM		
Per inskrivet barn i åk 1—3		
— med vistelsetid över 7 tim/dag	16 500	7 000
— med vistelsetid under 7 tim/dag	7 500	7 000
Per inskrivet barn i åk 4—6		
— med vistelsetid över 7 tim/dag	16 500	0
— med vistelsetid under 7 tim/dag	7 500	0

I ett frågesvar den 3 april i år har statsrådet Bengt Lindqvist uppgivit att propositionens förslag med nuvarande organisation av fritidshemsverksamheten innebär en minskning av barnomsorgsanslaget under budgetåret 1986/87 med ca 55 milj. kr. och med ca 110 milj. kr. på helt år. Det totala statsbidraget till fritidshemsverksamheten blir därmed 1 225 milj. kr. för budgetåret 1986/87.

I *motionerna 1985/86:500 (fp) (yrkande 3 delvis), 1985/86:501 (vpk) (yrkande 1 delvis)* och *1985/86:503 (m) (yrkande 4 delvis)* har — delvis med olika motiveringar — yrkats avslag på propositionens förslag till riktlinjer för statsbidrag till fritidshemsverksamheten m. m.

Motionärerna i motion 501 (vpk) vill inte godta en nedskärning av statsbidragen till mellanstadiebarnen. Motionärerna i motion 500 (fp) och 503 (m) anser bl. a. att det är anmärkningsvärt att propositionen saknar kostnadsberäkningar och att nya statsbidragsregler föreslås träda i kraft under kommunernas löpande budgetår.

Även utskottet anser att propositionens förslag till riktlinjer för statsbidragen till fritidshemsverksamheten har sådana brister att det inte kan läggas till grund för något beslut av riksdagen. Med tillstyrkande av motionerna 1985/86:500 (fp) (yrkande 3 delvis), 1985/86:501 (vpk) (yrkande 1 delvis) och 1985/86:503 (m) (yrkande 4 delvis) avstyrker utskottet därför propositionens förslag såvitt nu är i fråga (yrkande 2).

I flera motioner begärs från skilda utgångspunkter att regeringen skall lägga fram förslag till ett annorlunda utformat statsbidragssystem som så småningom skall ersätta det nuvarande systemet.

I *motion 1985/86:500 (fp)* begärs *(yrkande 3 delvis)* att riksdagen hos regeringen hemställer om en översyn av statsbidragssystemet för barnomsorgen i enlighet med de riktlinjer som har angivits i motion 1985/86:So603 yrkande 2. I den sistnämnda motionen anförs att statsbidragssystemet bör ändras så att visst bidrag i fortsättningen utgår per barn i förskoleåldern inom kommunen. De förtroendevalda i kommunen bör inom denna ram anförtros att fördela medlen till barnomsorg på det sätt som bäst motsvarar behovet i resp. kommun.

I *motion 1985/86:501 (vpk)* föreslås att riksdagen uttalar sig för en förändring av statsbidraget till barnomsorgen i enlighet med vad som anförs i motionen samt hemställer hos regeringen om förslag till nytt statsbidragssystem *(yrkande 5)*. Det nuvarande statsbidragssystemet bör ersättas av dels ett driftbidrag, dels ett anordningsbidrag (se vidare nedan). Driftbidraget skall utgå med 75 % av de faktiska driftskostnaderna och på så sätt täcka personalkostnaderna. Bidraget skall vara kopplat till bindande miniminormer för personaltäthet, ytor och barngruppsstorlek.

I *motion 1985/86:502 (c)* hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om ett nytt och schabloniserat statsbidrag för fritidshemsverksamheten i enlighet med det anförda *(yrkande 2)*. Statsbidraget skall vara neutralt utformat gentemot alla omsorgsformer och inte favorisera någon. Det skall enligt motionärernas uppfattning utgå som ett schabloniserat procentbidrag för kostnader för all skolbarnsomsorg — även sådan i privat regi — som liksom barnomsorgen finns upptagen i kommunernas barnomsorgsplan. Förslaget bör redovisas inom propositionens kostnadsram.

I *motion 1985/86:503 (m)*, slutligen, hemställs att riksdagen begär nytt skyndsamt förslag till statsbidrag som är neutralt i fråga om omsorgsform och huvudman med ikraftträdande den 1 januari 1987 *(yrkande 4 delvis)*.

Under utskottets överläggningar har utskottets m-, fp- och c-ledamöter enats om att — med anledning av förslagen i motionerna 500 (fp), 502 (c) och 503 (m) — gemensamt hemställa att riksdagen hos regeringen begär ett förslag till nytt statsbidragssystem för fritidshemsverksamheten som uppfyller följande krav:

1. Statsbidraget skall vara neutralt gentemot alla omsorgsformer oavsett huvudman.
2. Bidraget skall vara administrativt lätthanterligt.
3. Kommunerna skall vara skyldiga att i barnomsorgsplanerna uppta alla alternativa omsorgsformer som uppfyller de kvalitetskrav som alltid måste ställas.

Utskottet delar uppfattningen att statsbidragen till fritidshemsverksamheten bör vara neutrala i fråga om huvudmannaskapet. Statsbidragssystemet bör inte styra valet av barnomsorg. Neutraliteten uppnås om kommunerna skriver in de alternativa verksamheterna i sina barnomsorgsplaner. Olika kommuner har olika praxis när det gäller alternativ barnomsorg. En skyldighet för kommunen att i sin barnomsorgsplan infoga alternativa barnomsorgsverksamheter som uppfyller kvalitetskraven bör därför införas. Vidare bör hänsyn tas till att barn i olika åldrar har olika tillsynsbehov. Ett bidragssystem kan konstrueras på olika sätt. En möjlighet är ett procentbidrag, men även andra alternativ kan finnas. Det är dock viktigt att bidraget är administrativt lätthanterligt. Utskottet anser att regeringen skyndsamt bör utarbeta ett förslag till nytt statsbidragssystem för fritidshemsverksamheten i enlighet med de krav utskottet här har uppställt och framlägga detta för riksdagen.

Vad utskottet nu anfört om förslag till nytt statsbidragssystem för fritidshemsverksamheten bör riksdagen med anledning av motionerna 1985/

86:500 (fp) (yrkande 3 delvis), 1985/86:502 (c) (yrkande 2) och 1985/86:503 (m) (yrkande 4 delvis) som sin mening ge regeringen till känna.

Det sagda innebär att utskottet avstyrker motion 1985/86:501 (vpk) såvitt här är i fråga (yrkande 5).

Anordningsbidrag

I *motion 1985/86:501 (vpk)* föreslås att riksdagen beslutar att anordningsbidrag bör utgå till fritidshem och utgå tills utbyggnadsbehovet av fritidshem är täckt *(yrkande 6)*.

Riksdagen beslutade den 4 december 1985 om ett tillfälligt bidrag till anordnande av daghem och fritidshem (prop. 1984/85:209, SoU 5, rskr. 27). Bidraget utgår per avdelning i daghem och fritidshem där byggnationen har igångsatts efter den 30 juni 1985 men före den 1 juli 1986. Bidrag utgår med 300 000 kr. eller, vid ombyggnad, högst 50 % av de faktiska kostnaderna, dock högst 300 000 kr. Bidraget beviljas och betalas ut av socialstyrelsen.

Det nuvarande anordningsbidraget utgår alltså även till fritidshem. Enligt utskottets mening bör effekterna på utbyggnaden av det tillfälliga anordningsbidraget avvaktas innan ställning tas till frågan om förlängning utöver den beslutade perioden. Hänsyn måste också tas till den ekonomiska situationen i övrigt. Motionen (vpk) avstyrks därför såvitt nu är i fråga (yrkande 6).

Hemställan

Utskottet hemställer

Riktlinjer för mål och innehåll

1. beträffande *propositionsförslaget om mål och innehåll i fritidshemsverksamheten*

att riksdagen med bifall till motion 1985/86:500 yrkande 1 i motsvarande del och motion 1985/86:501 yrkande 1 i motsvarande del avslår propositionen yrkande 1,

2. beträffande *nya riktlinjer för inriktningen av skolbarnsomsorgen*

att riksdagen avslår motion 1985/86:500 yrkande 1 i motsvarande del, motion 1985/86:502 yrkande 1 i motsvarande del och motion 1985/86:503 yrkande 2 i motsvarande del,

Organisationen

3. beträffande *familjedaghemmens ställning*

att riksdagen avslår motion 1985/86:500 yrkande 2 i motsvarande del, motion 1985/86:502 yrkande 1 i motsvarande del och motion 1985/86:503 yrkande 3,

4. beträffande *alternativ skolbarnsomsorg*

att riksdagen avslår motion 1985/86:500 yrkande 2 i motsvarande del, motion 1985/86:502 yrkande 1 i motsvarande del och motion 1985/86:503 yrkande 1,

5. beträffande *organisationen i övrigt av fritidshemsverksamheten*
att riksdagen beslutar att vad som i propositionen anförts om organisationen av fritidshemsverksamheten inte skall föranleda något riksdagens uttalande,

Samverkan och samordning

6. beträffande *samordning mellan skola och skolbarnsomsorg*
att riksdagen med anledning av motion 1985/86:500 yrkande 2 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. beträffande *samlad skoldag*
att riksdagen avslår motion 1985/86:502 yrkande 1 i motsvarande del och motion 1985/86:503 yrkande 2 i motsvarande del,

Utbyggnaden

8. beträffande *målet för utbyggnaden av fritidshemsverksamheten*
att riksdagen avslår motion 1985/86:501 yrkande 2,

9. beträffande *utbyggnaden av barnomsorgen under 1986/87*
att riksdagen avslår motion 1985/86:501 yrkande 3,

10. beträffande *utbyggnadens inriktning*
att riksdagen avslår motion 1985/86:501 yrkande 4,

Statsbidragssystemet

11. beträffande *ändringar i nuvarande statsbidragssystem*
att riksdagen med bifall till motion 1985/86:500 yrkande 3 i motsvarande del, motion 1985/86:501 yrkande 1 i motsvarande del och motion 1985/86:503 yrkande 4 i motsvarande del avslår propositionen yrkande 2,

12. beträffande *förslag till nytt statsbidragssystem*
att riksdagen med avslag på motion 1985/86:501 yrkande 5 och med anledning av motion 1985/86:500 yrkande 3 i motsvarande del, motion 1985/86:502 yrkande 2 och motion 1985/86:503 yrkande 4 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

13. beträffande *anordningsbidrag*
att riksdagen avslår motion 1985/86:501 yrkande 6.

Stockholm den 22 maj 1986

På socialutskottets vägnar

Daniel Tarschys

Närvarande: Daniel Tarschys (fp), John Johnsson (s), Göte Jonsson (m), Kjell Nilsson (s), Rune Gustavsson (c), Anita Persson (s), Gunnar Ström (s), Ann-Cathrine Haglund (m), Yvonne Sandberg-Fries (s), Ulla Tillander (c), Ingrid Andersson (s), Erik Janson (s), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Karl-Gösta Svenson (m), och Margó Ingvardsson (vpk).

Propositionsförslaget om mål och innehåll i fritidshemsverksamheten (mom. 1 i hemställan)

1. av John Johnsson, Kjell Nilsson, Anita Persson, Gunnar Ström, Yvonne Sandberg-Fries, Ingrid Andersson och Erik Janson (alla s) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 8 med "De förslag som" och slutar med "på propositionen" bort ha följande lydelse:

Riksdagen fastslog, som ovan nämnts (s. 4), redan hösten 1981 att det var nödvändigt att personalen i förskolor och i barnomsorgen i övrigt, däribland fritidshemsverksamheten, fick en mer preciserad målsättning för sitt arbete och klarare riktlinjer för vilket innehåll verksamheten skulle ha (SoU 1981/82:1, rskr. 38). De förslag som nu läggs fram i proposition 1985/86:152 om riktlinjer för mål och innehåll i fritidshemsverksamheten (yrkande 1 i propositionen) är således ett svar på riksdagens tidigare begäran.

Utskottet vidhåller sin tidigare inställning och ställer sig alltså bakom vad som i propositionen anförs om mål och innehåll i fritidshemsverksamheten. Ett pedagogiskt program för fritidshem bör sålunda finnas såsom en gemensam ram för verksamheten i hela landet. Såsom föreslås i propositionen bör vidare kommunerna besluta om riktlinjer för fritidshemsverksamheten som är anpassade till lokala förhållanden. Vårdnadshavare till barn i kommunal barnomsorg bör ges rätt att delta i planeringen och genomförandet av verksamheten i enlighet med kommunala riktlinjer. Utskottet tillstyrker alltså propositionens förslag såvitt nu är i fråga (yrkande 1) och avstyrker därmed motionerna 1985/86:500 (fp) yrkande 1 delvis och 501 (vpk) yrkande 1 delvis.

dels att utskottet under mom. 1 bort hemställa

> 1. beträffande *propositionsförslaget om mål och innehåll i fritidshemsverksamheten*
> att riksdagen med avslag på motion 1985/86:500 yrkande 1 i motsvarande del och motion 1985/86:501 yrkande 1 i motsvarande del godkänner i propositionen yrkande 1 angivna riktlinjer för mål och innehåll i fritidshemsverksamheten,

Nya riktlinjer för inriktningen av skolbarnsomsorgen (mom. 2 i hemställan)

2. av Daniel Tarschys (fp), Göte Jonsson (m), Rune Gustavsson (c), Ann-Cathrine Haglund (m), Ulla Tillander (c), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) och Karl-Gösta Svenson (m) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "När det gäller" och slutar med "avstyrks således" bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående avstyrkt propositionens förslag såvitt gäller mål och innehåll i fritidshemsverksamheten.

Utskottet ser emellertid positivt på att personalen inom fritidshemsverksamheten får stöd för sitt arbete genom ett pedagogiskt program. Det måste dock betonas att detta endast är avsett som vägledning och inte får ges en

bindande karaktär. Detsamma gäller kommunala riktlinjer på området. Synpunkter och önskemål från föräldrar, personal och barnen själva måste få genomslag i verksamheten. Kraven på pedagogisk inriktning får heller inte leda till att barnens behov av spontan självständig lek och avkoppling i lugn och ro åsidosätts. Utskottet vill erinra om riksdagens tidigare uttalande att det inte borde komma i fråga att utarbeta en läroplan för förskolan. Motsvarande synpunkter gäller för fritidshemsverksamheten. Fritidshemmet får alltså inte bli en andra skola.

Utskottet kan sålunda inte ställa sig bakom propositionens uttalanden beträffande pedagogiskt program och kommunala riktlinjer. Arbetet med ett pedagogiskt program bör emellertid fortsätta med den inriktning utskottet här angivit. Vad utskottet anfört med anledning av motionerna 1985/86:500 (fp) yrkande 1 delvis, 502 (c) yrkande 1 i motsvarande del och 503 (m) yrkande 2 (delvis) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 2 bort hemställa

2. beträffande *nya riktlinjer för inriktningen av skolbarnsomsorgen* att riksdagen med anledning av motion 1985/86:500 yrkande 1 i motsvarande del, motion 1985/86:502 yrkande 1 i motsvarande del och motion 1985/86:503 yrkande 2 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Familjedaghemmens ställning (mom. 3 i hemställan)

3. av Daniel Tarschys (fp), Göte Jonsson (m), Rune Gustavsson (c), Ann-Cathrine Haglund (m), Ulla Tillander (c), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) och Karl-Gösta Svenson (m) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 10 med "Det yttersta" och slutar med "(yrkande 3)" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna att familjedaghem är ett utmärkt alternativ i skolbarnsomsorgen. För barn i glesbygd, för allergiska barn och för barn till föräldrar med obekväm arbetstid är det dessutom ofta det lämpligaste alternativet. Familjedaghemmen ger också en mer flexibel och mindre kostnadskrävande skolbarnsomsorg än institutioner. Många föräldrar önskar plats i familjedaghem för sina skolbarn därför att de där kan få en lugn och hemlik miljö. Utskottet delar inte uppfattningen i propositionen att det generellt sett är nödvändigt att komplettera familjedaghemmen med öppna fritidshem. Barnen vistas ju i skolan under en stor del av dagen. Många barn i de aktuella åldrarna deltar också i olika former av föreningsverksamhet. Ett ytterligare skäl är att en sådan organisation på många håll inte heller är möjlig. Vad utskottet här uttalat med anledning av motionerna 1985/86:500 (fp) (yrkande 2 delvis), 502 (c) (yrkande 1 delvis) samt 503 (m) (yrkande 3) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 3 bort hemställa

3. beträffande *familjedaghemmens ställning*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:500 yrkande 2 i motsvarande del, motion 1985/86:502 yrkande 1 i motsvarande del och

motion 1985/86:503 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Motiveringen till mom. 3 i hemställan

4. av Inga Lantz (vpk) som anser:

att det avsnitt i utskottets yttrande som på s. 10 börjar med "Det yttersta" och slutar med "(yrkande 3)" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att skolbarnsomsorgen skall bedrivas i heltidsöppna fritidshem och att de familjedaghem som finns för skolbarn bör ersättas av den kollektiva omsorgsformen. Det blir därmed onödigt att inrätta öppna fritidshem för att kompensera familjedaghemmens brister. Med hänvisning härtill avstyrker utskottet motionerna 500 (fp) yrkande 2 delvis, 502 (c) yrkande 1 i motsvarande del och motion 503 (m) yrkande 3.

Alternativ skolbarnsomsorg (mom. 4 i hemställan)

5. av Daniel Tarschys (fp), Göte Jonsson (m), Rune Gustavsson (c), Ann-Cathrine Haglund (m), Ulla Tillander (c), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) och Karl-Gösta Svenson (m) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 11 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "riksdagens uttalande" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att skolbarnsomsorg är en verksamhet som lämpar sig mycket väl för privata, kooperativa och ideella alternativ. En mångfald i utbudet av skolbarnsomsorg är värdefull. Förutom att alternativ verksamhet ger föräldrarna större valfrihet har en positiv inställning till fritidshem med annan huvudman en gynnsam inverkan på kvaliteten i skolbarnsomsorgen och på utbyggnaden.

Vad utskottet här uttalat med anledning av motionerna 500 (fp) yrkande 2 delvis, 502 (c) yrkande 1 delvis och 503 (m) yrkande 1 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Till frågan om statsbidrag till skolbarnsomsorg i enskild regi återkommer utskottet i det följande.

dels att utskottet under mom. 4 bort hemställa

4. beträffande *alternativ skolbarnsomsorg*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:500 yrkande 2 i motsvarande del, motion 1985/86:502 yrkande 1 i motsvarande del och motion 1985/86:503 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Samlad skoldag (mom. 7 i hemställan)

6. av Göte Jonsson (m), Rune Gustavsson (c), Ann-Cathrine Haglund (m), Ulla Tillander (c) och Karl-Gösta Svenson (m) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 13 med "Riksdagen har" och slutar med "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill, i motsats till vad som hävdas i propositionen, uttala att

införande av samlad skoldag givetvis inte är någon förutsättning för samordning av skolans och fritidshemsverksamhetens öppnande- och stängningstider. Tillsynen av de barn som är i behov av sådan kan dessutom ske i mer decentraliserade former än genom införande av samlad skoldag för alla barn i en kommun. Vad utskottet här anfört med anledning av motionerna 502 (c) yrkande 1 och 503 (m) yrkande 2, båda i motsvarande del, bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 7 bort hemställa

7. beträffande *samlad skoldag*
att riksdagen med anledning av motion 1985/86:502 yrkande 1 i motsvarande del och motion 1985/86:503 yrkande 2 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Målet för utbyggnaden av fritidshemsverksamheten (mom. 8 i hemställan)

7. av Inga Lantz (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 14 som börjar med "Fritidshemmen utnyttjas" och slutar med "(yrkande 2)" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan inte dela uppfattningen i propositionen att de flesta barn i 10—12-årsåldern klarar sig utan fritidshemmets omsorg. Först efter 12 års ålder kan enligt utskottets mening andra organiserade fritidsverksamheter och en intressebaserad öppen verksamhet ersätta den omsorgsbaserade fritidshemsverksamheten. Åtgärder måste alltså vidtas så att alla skolbarn t. o. m. 12 år kan erbjudas fritidshemsplats. Riksdagen bör därför, med bifall till motion 1985/86:501 (vpk) yrkande 2, som sin mening ge regeringen till känna att alla skolbarn upp t. o. m. 12 års ålder skall ha rätt till heldagsomsorg i fritidshem.

dels att utskottet under mom. 8 bort hemställa

8. beträffande *målet för utbyggnaden av fritidshemsverksamheten*
att riksdagen med bifall till motion 1985/86:501 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Utbyggnaden av barnomsorgen under 1986/87 (mom. 9 i hemställan)

8. av Inga Lantz (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 14 som börjar med "Med ledning av" och slutar med "(yrkande 3)" bort ha följande lydelse:

Socialtjänstlagens 13 § lyder: "För barn som stadigvarande vistas i kommunen skall bedrivas förskole- och fritidshemsverksamhet. Förskoleverksamheten avser barn som inte har uppnått skolpliktig ålder och barn vilkas skolgång har uppskjutits enligt 32 §. Fritidshemsverksamheten avser skolpliktiga barn till och med 12 års ålder."

Det finns i dag 636 000 barn i åldrarna 7—12. För dessa barn finns bara 72 600 platser i fritidshem och 49 000 platser i familjedaghem. I dessa har endast 20 300 barn i åldrarna 10—12 år plats, vilket bara än 17 %.

Förvärvsfrekvensen för kvinnor med barn i skolåldern ligger på närmare 90 %. Behovet av utbyggnad är alltså 500 000 om alla barn upp t. o. m. 12 års ålder — så som det står i SOL — skall ha rätt till plats.

I många kommuner har inte utbyggnaden av daghem och fritidshem skett parallellt, varför en stor eftersläpning av fritidshemmen finns i relation till daghemsutbyggnaden. Ett rimligt första steg bör därför vara att kommunerna åtminstone bygger ut fritidshemmen i samma takt som daghemmen byggs ut.

Utskottet tillstyrker därför den nu aktuella motionen (vpk) vari föreslås att målsättningen för utbyggnaden under budgetåret 1986/87 bör vara 50 000 platser med fördelningen hälften i daghemsplatser och hälften i fritidshemsplatser.

dels att utskottet under mom. 9 bort hemställa

9. beträffande *utbyggnaden av barnomsorgen under 1986/87*
att riksdagen med anledning av motion 1985/86:501 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Motiveringen till mom. 9 i hemställan

9. av John Johnsson, Kjell Nilsson, Anita Persson, Gunnar Ström, Yvonne Sandberg- Fries, Ingrid Andersson och Erik Janson, (alla s), som anser att det avsnitt i utskottets yttrande som på s. 14 börjar med "Den av motionärerna" och slutar med "(yrkande 3)" bort ha följande lydelse:

Av propositionen framgår vidare att enligt kommunernas barnomsorgsplaner för perioden 1985—1989 ca 131 000 barn kommer att kunna beredas plats i fritidshem eller familjedaghem år 1989. Den genomsnittliga utbyggnadstakten under planeringsperioden uppges vara 2 300 platser per år. Om utbyggnaden av fritidshem och familjedaghem fortsätter i oförändrad takt även under planeringsperioden 1990—1995 kommer ca 142 000 barn att kunna beredas plats i fritidshem eller familjedaghem år 1993, vilket, enligt propositionen, innebär att större delen av behovet av plats i fritidshem eller familjedaghem då är täckt för de yngre barnen. Statsrådet Lindqvist påpekar i detta sammanhang att utbyggnaden av bl. a fritidshem under senare år legat på en högre nivå än vad kommunernas planer visat (prop. s. 7).

Vad utbyggnadstakten för daghem beträffar har riksdagen på grundval av proposition 1984/85:209 om förskola för alla barn godkänt principen om att alla barn skall ha rätt till en kommunal barnomsorgsplats fr o. m. ett och ett halvt års ålder och fram till skolstarten samt om en planmässig utbyggnad av barnomsorgen till full behovstäckning senast år 1991 (SoU 1985/86:5, rskr. 27). I den nu aktuella propositionen anförs (s. 5) att principen om rätt till förskola för alla barn senast år 1991 naturligtvis kommer att medföra behov av utbyggnad av fritidshemsverksamheten för de yngre skolbarnen. De förskolebarn som är inskrivna i daghem eller familjedaghem kommer vanligtvis att behöva plats i fritidshem eller familjedaghem även under de första skolåren. Utskottet delar denna bedömning. Det ankommer i övrigt på kommunerna att på grundval av SCB:s efterfrågeundersökningar och förhållandena i den enskilda kommunen bestämma utbyggnadstakten och besluta om fördelningen mellan olika verksamhetsformer.

Med hänvisning till den här lämnade redovisningen avstyrks motionen (vpk) i nu aktuell del (yrkande 3).

Utbyggnadens inriktning (mom. 10 i hemställan)

10. av Inga Lantz (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som på s. 15 börjar med "I propositionen" och slutar med "(yrkande 4)" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna att utbyggnaden av fritidshemsverksamheten skall ske i vanliga, heltidsöppna fritidshem där barnen är fast inskrivna och där verksamheten bedrivs i fasta barngrupper med högst 15 barn i varje grupp. De familjedaghem som finns för skolbarn bör ersättas av den kollektiva omsorgsformen. Vad utskottet här uttalat om utbyggnadens inriktning mot kollektiv barnomsorg bör riksdagen, med anledning av motion 1985/86:501 (vpk) yrkande 4, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 10 bort hemställa

10. beträffande *utbyggnadens inriktning*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:501 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Motiveringen till mom. 10 i hemställan

11. av John Johnsson, Kjell Nilsson, Anita Persson, Gunnnar Ström, Yvonne Sandberg-Fries, Ingrid Andersson och Erik Janson, (alla s), som anser att det avsnitt i utskottets yttrande som på s. 15 börjar med "Utskottet anser" och slutar med "(yrkande 4)" bort ha följande lydelse:

I propositionen framhålls som tidigare nämnts att det yttersta ansvaret för fritidshemsverksamhetens organisation vilar på kommunen. Kommunen skall således besluta om fördelningen mellan barnomsorgens olika verksamhetsformer och även i övriga frågor av organisatorisk art.

Utskottet, som delar propositionens bedömning, är inte berett att tillstyrka riksdagsuttalanden som innebär försök till styrning av kommunernas resursfördelning och planering av barnomsorgen. Utskottet avstyrker således motion 1985/86:501 (vpk) också i här aktuell del (yrkande 4).

Ändringar i nuvarande statsbidragssystem (mom. 11 i hemställan)

12. av John Johnsson, Kjell Nilsson, Anita Persson, Gunnar Ström, Yvonne Sandberg-Fries, Ingrid Andersson och Erik Janson, (alla s), som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som på s. 17 börjar med "Även utskottet" och slutar med "(yrkande 2)" bort ha följande lydelse:

Såsom påpekas i propositionen förändras barnens omsorgsbehov på ett påtagligt sätt under åldersperioden 7—12 år. De yngre skolbarnen som har korta och oregelbundna skoldagar har ett tidsmässigt större omsorgsbehov än de äldre barnen som får en stor del av sitt omsorgsbehov täckt genom skolans verksamhet. De i propositionen föreslagna statsbidragsreglerna ger

kommunerna större möjlighet än nuvarande regler att anpassa fritidshemsverksamheten till barnens omsorgsbehov och även till lokala förutsättningar i övrigt. Bidragsbestämmelserna är vidare enkla att tillämpa och ger både kommuner och stat en god bild av utgiftssituationen för de kommande åren. Utskottet tillstyrker därför de i propositionen (yrkande 2) angivna riktlinjerna för statsbidrag till fritidshemsverksamheten m. m.

Det sagda innebär att utskottet avstyrker motionerna 1985/86:500 (fp) yrkande 3 delvis, 501 (vpk) yrkande 1 delvis och 503 (m) yrkande 4 delvis.

dels att utskottet under mom. 11 bort hemställa

11. beträffande *ändringar i nuvarande statsbidragssystem*

att riksdagen med avslag på motion 1985/86:500 yrkande 3 i motsvarande del, motion 1985/86:501 yrkande 1 motsvarande del 1 och motion 1985/86:503 yrkande 4 i motsvarande del godkänner i propositionen yrkande 2 angivna riktlinjer för statsbidrag till fritidshemsverksamheten m. m.

Förslag till nytt statsbidragssystem (mom. 12 i hemställan)

13. av John Johnsson, Kjell Nilsson, Anita Persson, Gunnar Ström, Yvonne Sandberg-Fries, Ingrid Andersson och Erik Janson, (alla s), som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som på s. 18 börjar med "Utskottet delar" och slutar på s. 19 med "(yrkande 5)" bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående tillstyrkt propositionens förslag till riktlinjer för statsbidrag till fritidshemsverksamheten m. m. (se reservation 12). Utskottet står alltså bakom principerna för statsbidragsgivningen till skolbarnsomsorgen och ser därför inget skäl att nu begära förslag om ett helt nytt statsbidragssystem. Det förslag som gemensamt lagts fram av m-, fp- och c-ledamöterna med anledning av resp. motioner har dessutom flera nackdelar. Det innebär en omfördelning av bidrag mellan olika tillsynsformer genom att bidrag föreslås utgå till alla omsorgsformer oavsett huvudman. Enligt förslaget skall bidrag vidare utgå till vinstdriven verksamhet. Detta kan utskottet inte acceptera eftersom det innebär risk för segregation av skolbarnsomsorgen och för att oseriösa företag lockas att etablera sig. Förslaget är också ofullständigt genom att det inte preciserar efter vilka grunder bidrag skall utgå och hur man skall få kontroll över konstnadsutvecklingen. Utskottet avstyrker med hänvisning härtill det med anledning av m-, fp- och c-motionerna framlagda förslaget (motion 500 (fp) yrkande 3 delvis, 502 (c) yrkande 2 och 503 (m) yrkande 4 i motsvarande del).

Vad beträffar förslaget i motion 501 (vpk) saknas i dag statsfinansiella förutsättningar för att genomföra det alternativa statsbidragssystem som motionärerna föreslår. Även detta motionsyrkande avstyrks således.

dels att utskottet under mom. 12 bort hemställa

12. beträffande *förslag till nytt statsbidragssystem*

att riksdagen avslår motion 1985/86:500 yrkande 3 i motsvarande del, 1985/86:501 yrkande 5, 1985/86:502 yrkande 2 och motion 1985/86:503 yrkande 4 i motsvarande del,

14. av Inga Lantz (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 18 med "Utskottet delar" och slutar på s. 19 med "(yrkande 5)" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening skall statsbidraget vara utformat så att det både gynnar en kraftig kvantitativ utbyggnad och en kvalitativ sådan. Därför måste statsbidraget vara tillräckligt stort och också kopplas ihop med bindande miniminormer för personaltäthet, ytnormer och barngruppsstorlek.

En större överensstämmelse måste åstadkommas mellan kommunernas kostnader för verksamheten och statsbidragets storlek genom att statsbidraget anpassas till kommunernas lönekostnad.

För att säkra både den kvantitativa och den kvalitativa utbyggnaden av fritidshem bör dels ett driftbidrag, dels ett anordningsbidrag utgå. Driftbidraget skall utgå med 75 % av de faktiska driftkostnaderna, och det skulle på så sätt täcka personalkostnaderna.

Till anordningsbidraget återkommer utskottet i det följande.

Vad utskottet här uttalat med anledning av motion 501 (vpk) yrkande 5 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna 500 (fp) yrkande 3 delvis, 502 (c) yrkande 2 och 503 (m) yrkande 4 delvis.

dels att utskottet under mom. 12 bort hemställa

> 12. beträffande *förslag till nytt statsbidragssystem*
>
> att riksdagen med anledning av motion 1985/86:501 yrkande 5 och med avslag på motionerna 1985/86:500 yrkande 3 i motsvarande del, motion 1985/86:502 yrkande 2 och motion 1985/86:503 yrkande 4 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Anordningsbidrag (mom. 13 i hemställan)

15. av Inga Lantz (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "Det nuvarande" och slutar med "(yrkande 6)" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i motion 1985/86:501 (vpk) yrkande 6 att anordningsbidraget bör förlängas till dess att utbyggnadsbehovet av fritidshem är täckt. Detta bör riksdagen med anledning av motionen ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 13 bort hemställa

> 13. beträffande *anordningsbidrag*
>
> att riksdagen med anledning av motion 1985/86:501 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Innehållsförteckning

Sammanfattning 1
Propositionen 2
Motioner 2
Utskottet 3
Bakgrund 3
Mål och innehåll i fritidshemsverksamheten 5
Organisation av fritidshemsverksamheten 8
Familjedaghemmens ställning 9
Alternativ skolbarnsomsorg 10
Samverkan och samordning 11
Utbyggnaden av fritidshemsverksamheten 13
Statsbidragssystemet 15
Anordningsbidrag 19
Hemställan 19
Reservationer 21
1. Propositionsförslaget om mål och innehåll i fritidshemsverksamheten (mom. 1 i hemställan) av s 21
2. Nya riktlinjer för inriktningen av skolbarnsomsorgen (mom. 2 i hemställan) av fp, m, c 21
3. Familjedaghemmens ställning (mom. 3 i hemställan) av fp, m, c 22
4. Motiveringen till mom. 3 i hemställan av vpk 23
5. Alternativ skolbarnsomsorg (mom. 4 i hemställan) av fp, m, c.. 23
6. Samlad skoldag (mom. 7 i hemställan) av m, c 23
7. Målet för utbyggnaden av fritidshemsverksamheten (mom. 8 i hemställan) av vpk 24
8. Utbyggnaden av barnomsorgen under 1986/87 (mom. 9 i hemställan) av vpk 24
9. Motiveringen till mom. 9 i hemställan av s 25
10. Utbyggnadens inriktning (mom. 10 i hemställan) av vpk 26
11. Motiveringen till mom. 10 i hemställan av s 26
12. Ändringar i nuvarande statsbidragssystemet (mom. 11 i hemställan) av s 26
13. Förslag till nytt statsbidragssystem (mom. 12 i hemställan) av s 27
14. Förslag till nytt statsbidragssystem (mom. 12 i hemställan) av vpk .. 28
15. Anordningsbidrag (mom. 13 i hemställan) av vpk 28